

Claus Rønlevs bibliotek

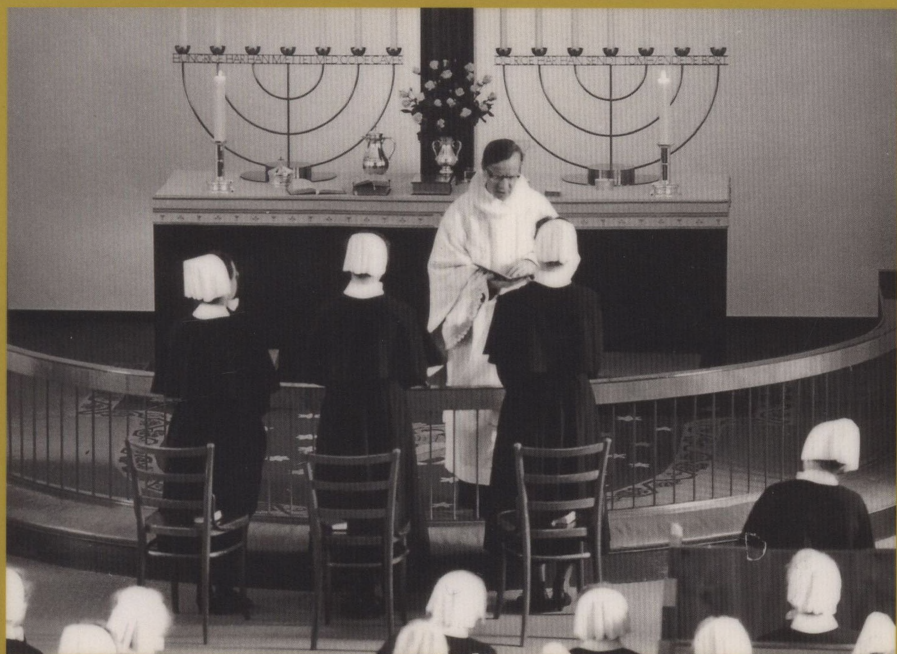
Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Kirkehistoriske
Samlinger

2001

Kirke
historiske
samlinger
2001

Abbed Vilhelms idealer

Det viktorinsk-augustiniske syn på klosterlivets formål og idealer i højmiddelalderens Danmark

Af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen

I 1100-tallet oplevede Danmark sit helt store “kloster-boom”, med anlæggelsen af omkring et halvt hundrede klostre landet over. Mange har spekuleret over, hvorfor klosterbevægelsen netop kom så talstærkt til landet i denne periode og hvilken indflydelse den øvede på resten af samfundet. Meget tyder på, at det - uanset hvilken af de fire store ordener (benediktinere, cisterciensere, augustinere og præmonstratensere) man ser nærmere på - som regel har været de danske biskopper, der har været initiativtagere til klosteranlæggelserne og efterfølgende ydet klostrene økonomisk støtte. Formålet med klostrenes indførelse, set fra bispernes side, synes at have været, at styrke den åndelige udvikling rundt om i stifterne i en tid, hvor Kirken ikke længere skulle bruge alle sine kræfter på overhovedet at sikre kristendommens overlevelse i kongeriget.¹

Men hvad var det så for en åndelig habitus, der udvikledes i de danske 1100-talsklostre? Om man vil undersøge dette, kan man kigge nærmere på de forskellige ordeners virke rundt om i Europa og den samtidige spirituelle klosterlitteratur, der ikke mindst udsprang fra de reformerte cisterciensere og augustinere i Frankrig. Imidlertid finder vi også blandt de sparsomme skriftlige kilder fra dansk højmiddelalder en glimrende nøgle til forståelsen af i hvert fald én mands tanker om klosterlivets formål og idealer, nemlig Abbed Vilhelms Brevsamling. Brevsamlingen har gennem årene været genstand for mange analyser og diskussioner med hensyn til samlingens mulige formål og betydningen af de enkelte breves indhold. I denne artikel vil jeg forsøge at bidrage til Vilhelm-studierne med en samlet og tematisk systematiseret analyse af, hvilke idealer af både monastisk og grundlæggende kristen karakter, som Vilhelm lægger for dagen i sine breve. Som et supplement hertil har jeg ligeledes ind-

draget de dele af Abbed Vilhelms Levned, hvor det viktorinsk-augustinske kannikeideal præsenteres.

De regelbundne kannikker

Førend vi kaster os ud i abbed Vilhelms breve og levnedsskildring, kan det dog være rimeligt først at få slået fast, hvilken type orden han - og dermed hans klostersyn - tilhørte. Vilhelm var af den augustinske kannikeorden, der retteligt ikke bør betragtes som munke, såsom f.eks. benediktinerne og cistercienserne. Indtil slutningen af 1000-tallet var klosterlivet næsten udelukkende rettet på munke og nonner. Under Karolingerne var der ganske vist blevet gjort forsøg på også at lave klosterlignende regelsæt for de samfund af kannikker, der tjente ved de frankiske domkapitler, men idéen slog først for alvor igennem under den gregorianske reformbevægelse. Til det formål fandt man nogle gamle forskrifter for et gudfrygtigt klosterliv frem, som angiveligt var endnu ældre end Sankt Benedikts munkeregul og skrevet af Sankt Augustin selv. Efter denne "Augustins Regel" blev kannikelivet ved en mængde vesteuropæiske domkapitler reformeret fra begyndelsen af 1100-tallet. Til forskel fra de sekulære kannikker, skulle de regelbundne eller "regulære" kannikker leve sammen i et bofællesskab ved domkapitlet, et kapitelkloster, under ledelse af en provst (eller biskoppen selv) og i nøje overensstemmelse med Augustins regel. Den umiddelbart vigtigste forskel var, at mens de sekulære kannikker ernærede sig ved deres individuelle præbender, måtte de regelbundne intet eje for dem selv; alt hvad de modtog, skulle de give til broderskabet, og alt hvad de havde brug for, skulle de modtage fra broderskabet. Selvom kannikkerne var blevet reformeret, så var de almindeligvis stadig kannikker i den forstand, at de var tilknyttet et domkapitel og derfor skulle varetage samme funktioner ved dette, som også de sekulære kannikker udøvede. Efterhånden opstod der dog ligeledes augustinske kannikesamfund uden for domkapitlerne, de såkaldte konventklostre, hvor fromme mænd kunne leve det augustinske kannikeliv, men altså uden at have opgaver ved domkirken eller bispehoffet.

I princippet kunne munkeordener og ordener af regelbundne kannikker være bygget op omkring de samme hovedopgaver, først og fremmest den monastiske korbøn i klostrene og en udadvendt pastoral missionsvirksomhed. Det afgørende lå i, hvor hovedvægten var lagt. Hos munkene, der havde afgivet løfte om *stabilitas loci* - at bli-

ve på samme sted - måtte en eventuel pastoral virksomhed aldrig prioriteres højere end klosterlivet og bønner, thi som det står skrevet i Benedikts Regel, så er munkens vigtigste opgave at bede bønner til Herrens lovprisning. Hos kannikkerne, ikke mindst de augustinske korherrer, spillede korbønnen og andre monastiske aktiviteter også en rolle, men her var den pastorale målsætning om at prædike for lægfolk ude i det verdslige samfund i højsædet - i hvert fald officielt. 'Den lille forskel' i de to ordenstypers erklærede formål havde den kirkepolitiske virkning, at mens munkeordenene i princippet stod direkte under paven, sorterede kannikeordenene pga. deres pastorale aktiviteter under bisperne. Augustinerne har i udlandet desuden fået det ry, at de med deres beskedne og beherskede fremgangsmåder gled umærkeligt ind i samfundet og blev en del af dette, mens cistercienserne var kompromisløse og arrogante, ja nærmest krigeriske i deres adfærd overfor alle andre, og at de med deres godspolitik snarere dominerede lokalsamfundet end indgik i det.²

Med kannikkernes "pastorale opgaver" menes primært missionering og forkyndelse af det hellige budskab til den almene befolkning gennem prædiken og messer, modtagelse af skriftemål og uddeling af sakramenterne. Denne opgave pålåd dog først og fremmest de sekulære sognepræster, hvis kvalitet og evne til at varetage denne vitale formidlingsfunktion var et emne til evig debat i Kirken. Også kannikkerne, der var præsteviede, havde ret til at udføre det vigtige hverv, mens det blev regnet for opgaver, der lå uden for munkenes kald og derfor i vidt omfang var dem udtrykkeligt forbudt. Umiddelbart koncentrerede kannikkernes pastorale opgave sig dog til den domkirke, hvortil kapitelklostrene var tilknyttet. Ofte havde kannikeklostre og domkirker tillige sognekirker i deres besiddelse, hvor kannikkerne kunne fungere som sognepræster, men det var nu langt fra altid noget de gjorde. Munkeklostrene stod uden for den sekulære kirke og havde deres egne klosterkirker, men de kunne tillige have sognekirker i deres ejendom, hvilket skabte visse forviklinger. Var klosteret underlagt biskoppen, kunne præsteindviede munke (f. eks. benediktinere) selv fungere som sognepræster, men cistercienserne måtte ansætte såkaldte vikarer til at forrette præstegerningen. Tanken om at søge ud i befolkningen for at sprede evangeliet tiltalte nogle grene af augustinerne, men for hvad der synes at være de fleste, var det ikke lige dét, de forstod ved at leve det apostolske liv.³

De regelbundne kannikkers regler

Et centralt element i det regelbundne liv var reglen - eller rettere reglerne. Kannikerne levede som udgangspunkt efter Augustins Regel, men når det kommer til stykket, kan den ikke have været meget bevendt som regelgrundlag. Den augustinske kannikeregul er således ganske kortfattet og giver indtryk af i vidt omfang at forudsætte, at kannikerne allerede kendte de overordnede regler for et liv i et klosterfællesskab, som Augustins Regel så supplerede eller uddybede på nogle områder. Det monastiske udgangspunkt kan næsten kun have været Benedikts Regel, som ved kannikereglens udvikling sidst i 1000-tallet var så godt som enerådende i Vesteuropa. Som nævnt eksisterede der også et par ældre frankiske regelsæt specielt for kannikker, Chrodegangs Regel fra 755 og Aachenerreglen fra 816, som adskillige europæiske kannikesamfund fulgte, men det var netop disse regler, at den augustinske reform ønskede at bryde med. Inden for de reformerte kannikker fandtes tillige en række kongregationer med et fælles og udspecificeret regelgrundlag, der oftest var strengere end de øvrige augustineres. Blandt disse var præmonstratenserne, der i 1126 blev udskilt som en selvstændig orden. En anden augustinsk kongregation opstod omkring kapitelklosteret Saint-Victor i Paris, de såkaldte viktorinere, der i organisation og livssyn synes at have ligget tæt op ad cistercienserne. Den franskfødte abbed Vilhelm kom fra et andet pariserkloster, Sainte-Geneviève, som var blevet reformeret efter den viktorinske model.

Der vil i denne artikel ikke blive fremlagt nogen uddybende analyse af de forskellige regler.⁴ Blot kan det fastslås, at de to hovedregler ingen steder taler imod hinanden og hos begge er vigtigheden af lydighed og fællesskab fremhævet, mens hovmod og stræben efter private besiddelser er af det onde. Begge reglerne kræver et liv i kyskhed, men eksempelvis forskrifterne om, hvordan man skal passe på sig selv og andre, når man er uden for klosteret, har mere vægt hos Augustin, hvor Benedikt til gengæld forklarer, hvordan problemet med gæster inden for klosteret skal klares; munkene skulle udvise stor gæstfrihed, men det var samtidig vigtigt, at bevare og sikre den uforstyrrede ro i klosteret. Endelig bemærkes det, at principperne omkring tavshedsidealet og de daglige rutiner i klosterlivet, der får en del plads hos Benedikt, næsten slet ikke nævnes hos Augustin. Sammenlignet med kapitlerne om hvordan f.eks. hovmod, lyst og

materielt begær skal bekæmpes, får reglerne omkring bøn og guds-tjeneste en nærmest stedmoderlig behandling i kannikereglen. Ganske vist var en stor del af kannikkernes liturgi allerede fastlagt i traditioner fra den sekulære kirke, men alligevel er vægtningen slående og faktisk synes hovedbudskabet i kapitlet at være, at bønnen skam er noget der skal tages seriøst, oratoriet må ikke benyttes til andre formål og at om nogle ønsker at bede mere end andre, skal de have lov til det - noget der åbenbart ikke var en selvfølgelighed i kannike-samfundet. Om kannikkens praktiske arbejdsopgaver hører vi næsten intet, blot fremhæves værdien i at arbejde for fællesskabet i stedet for sig selv og faren ved at bevæge sig uden for klosteret. I det hele taget synes Benedikts Regel i større grad at fremlægge klosterlivets idealer og det daglige indhold i munkelivet, mens Augustins Regel bruger flere kræfter på at forklare hvorfor det er vigtigt at efterleve idealerne, især dem der synes at volde brødrene størst problemer, og komme med råd om hvordan dette kan gennemføres i praksis. Klosterreglen for Saint-Victor byggede i hovedtræk på Augustins Regel, men havde tillige hentet inspiration fra både Cluny og Cîteaux.⁵ Viktorinske kannikker måtte kun spise kød, hvis de var syge og afkræftede, og alle kannikker, på nær dem der arbejdede i skrivestuen, var forpligtede til manuelt arbejde og de skulle desuden anvende tegnsprog, da tale på det nærmeste var forbudt.

Som det bl.a. kan konstateres for den ellers øjensynligt så strengt organiserede cistercienserordens virke i 1100-tallet, så er det imidlertid både urealistisk og utilstrækkeligt udelukkende at analysere klosterlivet på baggrund af ordenernes grundprincipper og regelsæt.⁶ Noget tilsvarende kan man rimeligvis sige om augustinerne og de fleste andre klosterordener, men reglerne må dog kunne tages til udtryk for ordenernes grundlæggende idealer - noget andet var så, om disse idealer blev efterlevet i praksis.

Reformklostrene i Danmark og det skriftlige kildemateriale

De første danske klostre menes oprettet i anden halvdel af 1000-tallet, men primært i form af ikke-regelbundne bofællesskaber for domkirkernes kannikekonventer. Enkelte af disse blev øjensynligt reformeret til den augustinske orden i første halvdel af 1100-tallet, heriblandt et lille kannikekloster på Eskilsø ude i Roskilde Fjord. Viktorinernes beslægtede munkeorden, cistercienserne, kom til lan-

det fra midten af 1100-tallet og fik i det følgende halve århundrede oprettet en række klostre rundt om i landet. Omkring halvdelen af de cisterciensiske klostergrundlæggelser i Danmark skete i form af reformering af tidligere benediktinerklostre, hvilket ifølge cistercienserne egne krøniker gerne skete efter at benediktinerne havde vanæret sig selv og munkestanden med et såre dekadent og udsvævende liv. Det augustinske kannikekloster på Eskilsø havde angiveligt oplevet problemer i samme retning, hvorfor en mere streng reformert franskmand blev hentet op til landet i 1165 og af Absalon sat til at få sat skik på Eskilsøklosteret. Efter en del kvaler og en flytning af selve klosteret til Æbelholt i Nordsjælland (ikke langt fra cistercienserklosteret i Esrum), lykkedes det øjensynligt den franske abbed Vilhelm at gøre Æbelholt til et augustinsk mønsterkloster. Udover arbejdet med sit eget nordsjællandske samfund, blandede han sig tit og gerne i den hjemlige politiske debat om forhold der angik Kirken, hvilket i praksis vil sige stort set alt, herunder også de øvrige klosterordener.

Abbed Vilhelms synspunkter er bevaret for eftertiden i Abbed Vilhelms Brevsamling, mens en beretning om hans liv findes i skriftet Abbed Vilhelms Levned. Abbed Vilhelms Brevsamling, *Epistolæ Abbatis Willelmi de Paraclito*, består af 108 breve, med et indledende forord og en indholdsfortegnelse. At dømme ud fra denne fortegnelse, er den overleverede brevsamling ikke komplet, idet omkring 19 breve mangler. Både forordet og hovedparten af brevene giver indtryk af, at være skrevet af abbed Vilhelm selv. Brevene er typisk rettet til kongen, paven, biskoper og abbeder, eller omvendt (fra dem til ham). Ifølge Vilhelms eget forord, har han dog selv skrevet flere af disse sidste breve i eksempelvis kongens og pavens navn. En del af brevene har ikke nogen adressat og flere af dem fremstår kun som brudstykker af et oprindeligt længere brev. Alle brevene er udaterede, men ud fra de begivenheder, som nogle af dem omtaler, kan det ses, at rækkefølgen ikke er kronologisk. Lauritz Weibull kunne datere en del af brevene til perioden 1174-1203, med koncentrationen lagt på tiden 1194-1195. Den endelige redigering og samling af brevene er muligvis først sket efter Vilhelms død, men inden hans kanonisering, dvs. i perioden 1203-1224. Brevsamlingen eksisterer i dag kun i form af en række afskrifter fra 1500- til 1700-tallet, som alle skulle bygge på samme middelalderlige håndskrift.⁷ Abbed Vilhelms Levned, *Willelmi Abbatis Vita*, er antageligt blevet forfattet engang i slutningen af 1210'erne. Forfatteren synes at være en kan-

nik fra Æbelholt Kloster, idet han selv angiver at have været vidne til flere af undergerningerne. Levnedsskildringen er ikke bevaret i sin originale form, men kendes kun fra afskrifter i franske helgen-skrifter. Langebeks latinske afskrift er baseret på et skrift fra kloste-ret Saint-Victor i Paris.⁸

Kildernes mulige formål

Inden man går i gang med at læse og tolke de danske viktorinsk-augustinske skriftkilder, kan det tillige være på sin plads at overve-je, hvad der overhovedet har været kannikkernes hensigt med at skrive dem i sin tid. Ikke mindst baggrunden for Abbed Vilhelms Brevsamling er et studium værd i sig selv, da brevene næppe udgør noget tilfældigt udsnit af korrespondancen ind og ud af Æbelholt Kloster. Tore Nyberg (1971)⁹ kunne udskille en særlig gruppe af breve, "klosterbrevene", som syntes at skulle tjene et eksemplarisk formål, ved at vise Vilhelms opfattelse af det rette klosterliv og ikke mindst hans reformistiske syn på landets øvrige klostre og ordener; Nybergs klosterbreve koncentrerede sig dog primært til de breve, hvori andre klostre og ordener omtales. Nanna Damsholt (1978)¹⁰ fandt, at den redigerede samling i sig selv dannede et bevidst værk, som i indhold og form nøje fulgte en samtidig vesteuropæisk model for brevsamlinger som litterære værker. Hun mente, at der kunne ligge flere idéer bag sådan en samling, der både kunne tjene som skoleeksempel på brevskrivning, fremlægge eksemplariske holdnin-ger og udgøre en slags selvbiografi. Ivan Boserup (1999)¹¹ mente ud fra sine studier af brevene, at kunne identificere en gennemgående forskel på brevene i samlingens to bøger, *Liber I* og *Liber II*. Ifølge hans teori, kunne brevene i *Liber I* således tænkes at være samlet af abbed Vilhelm selv, med det formål at præsentere og fremme den viktorinske ideologi. Brevene i *Liber II*, der af Boserup anses for mindre formfuldente end *Liber I*-brevene, skulle i stedet være sam-let af kannikkerne efter Vilhelms død, muligvis med henblik på at prise de personlige træk ved abbeden i forbindelsen med arbejdet med at få ham helgenkåret.

Gennemgående er brevene ganske godt fordelt hvad angår emner og modtagere, men nogle emneområder er tydeligvis vægtet højere end andre. En ret dominerende plads tager de indledende 23 breve om den kanoniske retslære vedrørende ægteskabsforhold. Brevene blev af William Norvin (1933)¹² identificeret som en omskrivning af

Petrus Lombardus' forklaring af Gratians Dekret, men selvom dekretet handlede om andet end ægteskabsjura, var det tydeligvis primært dette område, der optog Vilhelm. Umiddelbart efter følger den første serie af det vi kan kalde "Ingeborg-brevene", om brevudvekslingen i anledning af den franske konges afvisning af Knud IV's søster Ingeborg. Det er derfor oplagt at se disse to brevserier i en sammenhæng, hvor den første udgør det juridiske fundament for den anden, der fremstiller den konkrete sag i al sin uretfærdighed. Brevene kan derfor, som foreslået af Nanna Damsholt (2001),¹³ ses som Vilhelms indlæg og forsvar af sine synspunkter og handlinger, i en ved hans død stadig højaktuel kontrovers mellem det danske og det franske hof. På samme måde kan de breve, der omhandler balladen om de sorte munke i Slesvig opfattes. Brevenes ordlyd og relativt megen plads i brevsamlingen kunne således indikere, at sagen endnu ikke var afgjort, da Vilhelm udvalgte brevene - og at en del af samlingens formål således var at styrke cisterciensernes sag eller retfærdiggøre Vilhelms dom over for samtiden.

Det er derimod tvivlsomt, om Abbed Vilhelms Brevsamling kan opfattes som en krønike for Æbelholt Kloster, på samme måde som de næsten samtidige cistercienserkrøniker fra Øm og Sorø. Disse krøniker synes klart at have haft som deres primære formål at forsvare klostrenes jordbesiddelser, hævdvundne privilegier og generelle status over for en stadig mere "cistercienserkritisk" samtid.¹⁴ Selvom flere af cistercienserkrønikerne centrale elementer også indgår i brevsamlingen, med hensyn til oplysninger om klosterets reformering og det nære forhold til magtfulde mænd som Absalon og resten af Hvideslægten, så kan brevsamlingen ikke anvendes på samme konkrete måde som krønikerne til at underbygge klosterets fundament og stadfæste kannikkernes forskellige rettigheder og ejendomme - dertil er brevene alt for ukonkrete.¹⁵ Om brevsamlingen bl.a. skal opfattes som abbed Vilhelms arv til kannikkerne i Æbelholt, med hvilken de kunne forsvare stedets fortsatte ret til at eksistere i en kritisk samtid, skal det snarere være ved at fremhæve værdien i det regelbundne kannikeliv, både hvad angår alle de åndelige og menneskelige værdier som trives så godt under en streng efterlevelse af den viktorinske regel, men også ved, at han i brevsamlingen har givet kannikkerne et værdifuldt redskab til at gøre sig kyndige og nyttige udi brevskrivning og rådgivning i den kanoniske ret.¹⁶ De forholdsvis mange breve til Esrum kunne på samme måde vise kannikkerne, at trods eventuelle småtvister med cisterciens-

munkene i dagligdagen, var det herfra de skulle søge deres venner og allierede i alvorligere sager. Derfor var det vigtigt, at værne om venskabet og holde kontakten ved lige.

Skildringen i Abbed Vilhelms Levned indledes med en beskrivelse af Vilhelms ungdomsår i kannikemiljøet ved Sainte-Geneviève kirken i Paris. Selvom fortællingen beviseligt er fuld af fejl, er den utvivlsomt baseret på en mundtlig overlevering fra abbeden selv og giver et ganske uddybende indtryk af hans sind og religiøse grundsyn. Men da beretningen skifter scene til Eskilsø og Æbelholt, lægges vægten i stadig større grad på Vilhelms evne til at udrette mirakler. Faktisk handler hele den anden halvdel af Vilhelms "levnedsskildring" om tiden efter hans død og allerede efter ankomsten til Danmark synes forfatteren at have fundet de fantastiske elementer i Vilhelms liv mest interessante. Indtil da præsenteres Vilhelms levned mere 'nede på jorden', om end med et tydeligt idealiserende formål. Eftersom skriftet synes at være blevet til i perioden 1210-1224, er det meget oplagt at se det som en bevidst del i arbejdet med at få Vilhelm helgenkåret. Denne proces startede sidst i 1210'erne, ikke mindst på opfordring af ærkebiskop Anders Sunesen. 1218 gav paven tilladelse til, at jærtegnene omkring Vilhelms grav skulle underkastes en grundig undersøgelse, som blev ledet af biskop Peder Jakobsen af Roskilde og en cistercienserabbed fra Skåne. Denne undersøgelse resulterede 1224 i kanoniseringen af abbed Vilhelm af Æbelholt.

De viktorinske augustineres selvopfattelse og idealer for klosterlivet

Om man søger at benytte abbed Vilhelms breve til at finde konkrete oplysninger om den politiske samtid eller analysere Æbelholt Klosters godshistorie, vil man givetvis finde brevsamlingen fortvivlende og håbløst ukonkret. Søger man i stedet viden af en mere "spirituel" karakter, såsom Vilhelms grundlæggende syn på det rette klosterliv og hvilke idealer en augustinerkannik burde efterstræbe, er brevene fyldt med ledetråde. Nogle steder er hele breve viet til ét bestemt emne, f.eks. disciplinens vigtighed i et kloster, andre steder kan ganske korte overvejelser og formuleringer fra en række forskellige breve stykkes sammen til en helhed. Det augustinske kannikeideal, som om ikke andre abbed Vilhelm og hans levnedsskildrende klerk opfattede det, sætter desuden sit præg på hele beretningen

om Abbed Vilhelms Levned. Præsentationen af idealerne har jeg forsøgt at opdele i afsnit efter emner, men mange af disse vil selv-sagt overløbe hinanden.

Om kannikkens selvopfattelse og anti-ideal

Abbed Vilhelm omtaler sig vedvarende som "tjener for de Guds tjenere, som er i Paraclitus"; kannikkerne i Æbelholt Kloster (*Paraclitus*) er dermed Guds tjenere, og abbeden Vilhelm er kannikkernes tjener. Tjenesten er absolut ikke ufarlig. Akkurat som munkene, er kannikkerne at regne for Guds krigere på Jorden. Kannikkerne er endnu mere udsatte i den evige kamp for menneskehedens frelse end munkene, eftersom de ikke blot forskanser sig i de velsignede fæstninger bag klostermurene, men dagligt må bekæmpe djævelskaben i den verdslige verden uden for murene. Kampen kræver både mod og udholdenhed, og Augustins Regel er selve rygraden i hærens organisation: »Kom derfor og opsæt ikke at komme, mens der endnu kæmpes mod fjenderne, eftersom ingen vinder sejrskransen, medmindre han kæmper efter reglerne.«¹⁷ Selvom Kristus vil belønne sine stridsmænd med en fortjent og uforlignelig løn, så skal kannikkerne dog ikke vente nogen belønning for deres anstrengelser i dette liv. »Alle de, som vil leve fromt i Kristus, lider forfølgelse.«¹⁸ I brev II-42 til augustinerne i Vestervig, beskriver Vilhelm de regelbundne kannikkers trængsler på Jorden med Kristi ord: »I verden vil I have trængsel, men vær tillidsfulde: jeg har besejret verden.«

Fjenden kan ligge på lur overalt, men ofte kan man lugte ondskaben på lang afstand. Netop lugt er en metafor, som går igen i mange af Vilhelms breve. Det gode regelbundne og disciplinerede klosterliv beskrives med vellugt, mens stridighederne og især ønsket om at leve uden for reglens strenge ordlyd og i stedet henkaste sig de gamle sædvaner kaster en led stank af sig. Stanken indgår f.eks. i II-36, hvor Vilhelm efter (meget kort) at have rost en benediktinerabbed i Næstved for dennes reformistiske tiltag, beskriver de tidligere forhold med en tung stank, der har plaget Næstved og omegns beboere: »Men nu er allerede øksen ved Guds nåde og Eders flid lagt ved træets rod.« Endnu værre er det i sagen om de sorte munke fra Slesvig, hvor disse ikke-reformerte med deres skændige livsvandel spreder ildelugtende stank omkring sig, og vansirer de gode sæder og deres rette opgave som munke. I brevene II-46 og II-48 tager Vilhelm især afstand fra munkenes opsætsighed, der både giver sig ud-

slag i fysisk vold og i at de tillader sig at forsvare deres sag for paven. Man kan således se teksten som en generel kritik af, at munkene i den grad vover at overtræde tavshedsidealet og misbruge ordet for egen vindings skyld. De prøver ifølge Vilhelm i II-48 at fange paven »...med snak, de, hvis mund er fuld af forbandelse, og hvis tunge er som et hvast sværd.« Man kan dog også se det som en harmfuld protest over, at munkene derved underkender Vilhelms mandat som paveligt udpeget dommer i sagen. Hvorom alt er, så minder tonen i påfaldende grad om omtalen af benediktinermunkene i de cisterciensiske klosterkrøniker og understreger dermed augustinerens og måske især Vilhelms holdningsmæssige tilknytning til cistercienserne.

Det augustinske klosterideal belyses endvidere flere steder i levnedsskildringen indirekte med fordømmelsen af dets "anti-ideelle" modsætninger; det sekulære kannikelevned i Sainte-Geneviève inden reformeringen og det frafaldne regulære kannikesamfund på Eskilsø. Forfatteren lader indledningsvis Vilhelms bedrageriske ven selv kritisere det regelløse verdslige kannikeliv, der dårligt kan betegnes som et liv, thi »..hellere burde man kalde det død end liv, såsom det må erkendes, at det fører dem, der elsker det, til den evige død.« Hvor galt det virkelig står til beskrives senere i kapitlet, hvor Vilhelms medkannikker »..døsede hen i vanærende ørkesløshed, åd og drak til overdådighed med kongelig pragt, i overmod og vranglevned...«.¹⁹ Selvom kannikkerne på Eskilsø angiveligt levede efter en klosterregel, opførte de sig ifølge skriftet ikke stort bedre end de sekulære i Sainte-Geneviève: »..det var uden al grund, når man kaldte dem regelbundne, da de ikke var undergivne nogen ordnende munketugt. Hvordan skulle de vel kunne kaldes regelbundne, når de ikke bøjede hovedet under noget regelret tilsyn? Hvorledes skulle de kunne være klosterfolk, når de manglede klostertvang? De havde ordenens forskrifter på papiret, men de overholdt dem slet ikke.« Eskilsø-kannikkernes hang til usædelige festligheder bevirkede angiveligt, at de brugte mere af natten til drikkelag end til salmesang og gudelige betragtninger. Bedre blev det ikke om dagen, for »Om morgenen var de hede af overdreven drik og havde mere lyst til at sove end til at synge lovsang.« Dette skamløse liv, der måtte fylde alle fromme mænds øren med afsky, gav ordenen et dårligt ry og forhindrede kannikkerne i at udfylde deres funktion, thi »Hvem skulle da på en værdig måde kunne gå i forbøn for folket hos Gud?«²⁰

Om den ideelle kannik

Men hvad indebar da det gode regelbundne kannikeliv? I første kapitel af Abbed Vilhelms Levned, hvor den ganske unge Vilhelm er blevet optaget blandt de sekulære kannikker i Sainte-Geneviève, fortælles det, hvordan han ved siden af de praktiske gerninger som underdiakon fortsatte med samme munkeagtige livsstil, som han havde lært sig i onkelens kloster. Det synes dog primært at have drejet sig om et liv i stilhed og med megen læsning af Bibelen i ensomhed. Det var angiveligt udførelsen af sådanne gode sæder, der gjorde nogle af de andre kannikker så forbitrede på ham.²¹ I andet kapitel, hvor Vilhelm som den første af Sainte-Genevièves kannikker lod sig "omvende" til det regelbundne liv, med hvad dertil hørte af kronragning og bortlægning af de dyre silkeklæder, får vi en mere uddybende præsentation af alle Vilhelms ideelle egenskaber, der gjorde ham til en forbilledlig augustinerkannik: »Han var nemlig udrustet med kærlighedens kraft, fremragende i ydmyghed, stærk i tålmod, føjelig i lydighed og rede til alle øvrige slags dyder.« Disse andre dyder omfattede ivrighed i forbindelse med bønnelæsning og andre gudelige tanker, en asketisk livsførelse med nattevågen og faste, en udtalt nøjsomhed i både klæder og føde, samt en glæde ved at indordne sig lydigt under klosterreglen. Selv da han steg i graderne til underprior, benyttede han ikke lejligheden til at lette sine egne pligter. »Derved blev han en kæk Kristi stridsmand.«²²

Mens der ikke er noget i Abbed Vilhelms Breve, der taler imod billedet af Vilhelm som både asketisk og inderligt seriøs i sin religiøsitet og fromhed, kan det være sværere at genkende den underdanige og lydige Vilhelm, der ifølge helgenskriftet så ivrigt ville indordne sig. Beskrivelsen synes da også snarere at gælde den ideelle kannik end nødvendigvis lige kannikken Vilhelm. I det hele taget mangler helgenskildringen næsten helt de indikationer på Vilhelms temperament og kampgejst, som man finder i mange af brevene. Noget tilsvarende kommer ganske vist til udtryk i Vilhelms slagsmål med den nye prior i Sainte-Geneviève, men ellers synes det ikke at blive regnet for forbilledlige egenskaber hos en kommende helgen - eller en regelbunden kannik. Ud fra brevene kan vi derimod opstille en række andre samhörige idealer for den augustinske kannik.

Om nøjsomhed og fattigdom

Fattigdomsbegrebet synes for Vilhelm uløseligt bundet sammen med det at være kannik. Konsekvent omtaler han sine kannikker i Æbelholt som fattige, også når brevene ikke ellers giver indtryk af nogen akut nød. At en kannik skal være fattig hænger formentlig sammen med idealerne om nøjsomhed og ydmyghed i det regelbundne liv - til forskel fra de sekulære kannikker med deres præbender. Vilhelm bruger nu også fattigdommen hyppigt som en appel til magthaverne om at udvise klosteret nåde i forskellige sammenhænge og fortsat begunstige det med gods- og pengegaver, samt diverse indtægtsrettigheder. Tonen i de breve, som Weibull daterede til sidst i 1190'erne, tyder på, at fattigdommen da var mere reel og påtrængende end ellers.

Vilhelm ønsker langt fra at hans kannikker skal sulte eller på anden måde vansmægte. Det er den enkle og nøjsomme livsstil, hvor man kun får det man har brug for af jordiske goder, som han idealiserer. I II-38 hedder det, at jo mindre der er, jo gladere bliver man for det man dog får. Vilhelms ord er ganske vist umiddelbart møntet på kortheden af det pågældende brev, men kan givet tages for gældende i alle livets forhold. Den kristne ved, at den sande lykke ikke findes i det timelige, men kun i det evige. Derfor må man ikke lade sig knække af modgang eller være optaget af jordisk lykke og materiel ejendom. Den timelige lykke tjener således mere til belastning end til frelse, »..thi jo mere du lader dig optage af hus og hjem, des mindre vil du erfare, optændes du af længsel efter det himmelske.«²³ Faktisk skal man ligefrem prise sig lykkelig for at slippe af med sli-ge "goder": »Hvis du har mistet meget, så sig tak for, at du er fri for det, hvis eje lagde mange byrder på dig og vendte hele dit sind mod denne verden, og som gjorde at du kastede vrag på de himmelske ting.«²⁴

Mangel på nøjsomhed skyldes begær, som djævelen har skabt og er en af menneskehedens værste svøber. »Begær er roden til alt ondt, moder til overtrædelse, læremester i at volde skade, uretfærdighedens planteskole, ondskabens vognstyrer, dydernes snigmorder, tvedragtens ophav, rænkernes faldgrube.«²⁵

Om disciplin og klosterforstanderens opgave

»Kunsten over alle kunster er at styre sjæle.« Ordene er ifølge brev I-6 ikke kun Vilhelms, men også kirkefaderen Gregors. Vejen til

frelsen går gennem en disciplineret og nidkær efterlevelse af klosterreglen, for Vilhelms og Æbelholtkannikkernes vedkommende endda efter den viktorinske udlægning, hvor det gælder om at holde både sin egen og medbrødrenes sjæle på en fast kurs. Vejen er imidlertid glat, man falder let i grøften eller drejer ned ad falske sideveje. Endvidere besværes det retskafne kannikeliv af, at det hele synes indhyllet i et mørke, hvor det er svært at se hvilken vej man skal vælge. Men her kommer Gud kannikerne til undsætning, idet den strenge efterlevelse af det regelbundne og asketiske liv af viktorinerne opfattes som et af Gud givet lys i mørket. Gud satte netop dette lys i »..stagen, for at det kunne lyse for alle, som er i huset, så strenghed kan komme til ordenen og tugt til sæderne.«²⁶

Ikke alle kannikker har dog lige let ved "at se lyset" og de svageste sjæle vil som søfolk bestandigt blive forsøgt lokket på afveje af sireners sang mod dødsensfarlige skær og den sikre undergang. Derfor bør de mere erfarne brødre advare de yngre, når disses sjæle afviger fra den udstukne kurs. Heri ligger altså endnu en vigtig fordel ved klosterfællesskabet, idet de stærke kan støtte de svage. Vanlevned hos andre må ikke tolereres og ignoreres i misforstået overbærenhed, thi »Der hvor troens og kirketugtens strenghed lider skade, bør det ikke skjules for kirkens sønner, at det at døge en overtrædelse øger yderligere den synd...«.²⁷

Manglende disciplin er således et alvorligt problem. Heldigvis har kannikerne i deres forstander en erfaren og årvågen "kaptajn på broen". Overtrædelser af klosterreglerne, hvad enten det skyldes forgodtbefindende, forsømmelighed eller letsind, skal og må tuges af klosterets forstander. Når hans undergivne overtræder reglerne handler de som dyr og derfor må abbeden som hyrden sørge for - kærligt men strengt og med hyrdestaven om nødvendigt - at rette de vildfarne får ind på den rette vej igen. En forsømmelse af dette store ansvar kommer ikke blot de vildfarne til skade, men så sandelig også hyrden selv, da han er ansvarlig for tabet af hver en sjæl i sin hjord.²⁸

Også i helgenskriftet præsenteres den augustinske opfattelse af en ideel klosterforstander. Som abbed i Danmark videreførte Vilhelm selvfølgelig alle de almene kannikeidealer i sin fromme livsførelse, men dertil får vi i fjerde kapitel tillige oplistet alle hans hæderværdige egenskaber som abbed. Det vigtigste var hans evne til at holde fast ved ordensreglen og de hellige forskrifter for hele kannikesamfundet, ved at være »..streng i dadel, ivrig i tilrettevisning...« og i

det hele taget være sine undergivne et godt eksempel på det uadadelige kannikeliv. Blandt hans mange beundringsværdige træk kan fremhæves, at han flittigt bekæmpede lasterne og oprigtigt elskede dyderne. Også forskning og undervisning hørte den ideelle forstander til, idet han »..granskede efter alt, hvad der var hæderværdigt og fuldt af hellighed, og belærte andre derom.« Som foregangsmanden i sin flok kunne abbed Vilhelm ikke forvente, at alle hans kannikker var ligeså stærke og ideelle i deres livsform, som ham selv. Derfor skulle han også være de svages trøster, tålmodig og standhaftig, blid og ydmyg i opmuntring, og retfærdig i dom. Om hverken det gode eksempel eller den blide trøst og opmuntring var nok, kunne han formane dem med »..gråd og klage, i så høj grad, at han ofte drev sine tilhørere til bod og hjertets anger...«. Men hvis de stadig forblev hovmodige og respektløse for ordensreglen, måtte han i sin inderlige kærlighed underkaste dem strenge bodsstraffe for at redde deres sjæle, »..thi han vidste, at han skulle aflægge Gud regnskab for dem alle.«²⁹

Om lydighed og tugt - og flugt

Det hjælper imidlertid ikke at forstanderen er vågen og from, om kannikkerne ikke udviser ham den tilbørlige lydighed. Dette gjaldt ifølge II-66 hos præmonstratenserne i Børglum kapitelkloster, hvor biskoppen endda ifølge Vilhelm støttede de vildførte kannikker mod deres retskafne provst. »Hvad er det for et klosterliv, hvor den påbudte stilhed opgives, og at det gøres indholdsløst ved fjas og fjant. At forlade klosteret efter forgodtbefindende, at se skøger og at ville ses af dem og at besudle sovekammerets kyskhed, mon dette ikke er uretfærdighedens våben? Når dyderne bliver undertrykt, gives der frit spillerum for lasterne, og hvis provsten dadlende frister sig til at løfte sin røst, slippes der straks en skoggerlatter løs mod ham, fornærmelige ytringer fremsættes og hårde trusler udtales.« Næ, bedre er det om der bliver slået hårdt ned på urostifterne straks fra starten - og hellere for hårdt end for blødt. »Hvis vi i denne anledning måske skulle handle overilet, vil både nidkærhed for retlinet adfærd og broderskabets samfølelse have os undskyldt hos den, hvem vi viser en menneskekærlig tjeneste.«³⁰

Et langt klosterliv under tugtens ris kan dog ifølge II-64 gøre selv de frommeste og standhaftigste mænd trætte. Endnu sværere synes det til tider at have været for de yngste medlemmer af kannike-

fællesskabet at klare klosterlivets disciplin i Æbelholt. Brev I-12 omhandler en augustinerkannik af den viktorinske kongregation, som efter nogle år blev »..forlokket af djævelen og forlod fromhedens vej...«, men efter en tid i det verdslige liv knyttede han sig i stedet til johanniternes orden. Deres klosterliv var angiveligt mere behageligt og derfor mere tillokkende. Til johanniternes ros må dog siges, at da de opdagede, at der var tale om en bortløben regelbunden kannik, blev han sendt bort, indtil Vilhelm gav sin tilladelse til, at han kunne leve hos dem. Vilhelms beslutning blev imidlertid underkendt af ærkebiskoppen i Lund, idet et "munkeløfte"³¹ kun kunne ophæves af paven og ikke mindst fordi det efter augustinsk skik ikke var tilladt at skifte fra én orden til en anden orden med en "mindre ophøjet livsform", dvs. en mildere klosterregel.

At kannikker stak af fra Æbelholt for at undslippe det viktorinske klosterliv synes ikke at være sket helt sjældent. Også brev II-69 omhandler en sådan *runaway* og II-58 er decideret rettet til en bortløben kannik ved navn Daniel, hvori Vilhelm udviser næsten forbavsende forståelse og tilgivelse for den dadelværdige adfærd. »Hvis du har gjort noget, som har voldt broderkærligheden fortræd, skal du vide, at samme broderkærlighed i fromhed er blevet bevæget til at vise overbærenhed«, lyder det beroligende. Uanset hvad man har rodet sig ud i, kan man altid bekende sig til sin nærmeste familie og vende hjem til tilgivelse og kærlighed. Det er fristende at kæde denne imødekommende forståelse hos Vilhelm sammen med hans egen ulovlige "flugt" fra Sainte-Geneviève i årene før afrejsen til Danmark. Selvfølgelig kræves det i sidste ende, at Daniel vender tilbage, primært for hans egen skyld, da han ellers må stå til ansvar for Kristi domstol, hvor den slags opførsel ikke tolereres - ligeså lidt som paven i sin tid tolererede Vilhelms rømning.

Også i brev I-27 har en ung mand fundet klosterlivet i Æbelholt en kende for strengt. Abbed Vilhelm beretter hvordan ungersvenden er blevet ført frem i troslære og kirketugt, og at de måske nok har »..tugtet ham mere strengt for hans forseelser, end han kunne ønske...«. Det skal dog ikke opfattes som en indrømmelse fra abbedens side, tværtimod gælder beklagelsen kun, at tugten desværre blot har gjort den unge mand endnu mere trodsig og oprørsk, og i sidste ende synes at have fået ham til at gøre alvor af sine trusler om at bryde det højtidelige løfte og opgive klosterlivet. Helt konkret er brevet i øvrigt en anmodning om at få den bortrømtes klæder tilbage, da de jo retteligt tilhører klostresamfundet. Der synes dog ingen tvivl om,

at brevets primære formål er at understrege vigtigheden af disciplin og lydighed.

Vilhelm er yderst bevidst om sit viktorinske tilhørsforhold (f.eks. i brevene I-25, II-15, II-32 og II-47) og at denne "ordens" regler for klosterlivet er strengere end andres. Men strengheden synes til gengæld at udløse en overflod af kærlighed.

Om venskab og kærlighed

Venskab og kærlighed indtager meget centrale roller i Vilhelms opfattelse af klosterlivet og kannikeidealet - ja, for hans kristne værdinormer i det hele taget. Den rene kærlighed må ikke skjules, men skal gives frit løb, f.eks. i et brev, for derved at værne mod den syndige kærlighed. Med kærlighedens varme og styrke kan man holde en elsket ven på den rette vej. At Gud finder glæde i den rene venskabelige kærlighed skyldes, at det svarer til den i Bibelen anbefalede næstekærlighed. En bøn om hjælp ledsages gerne med en udtrykt tro på vennens imødekommenhed til at hjælpe. Man skal dog ikke blot komme til venner i nød, men vedvarende opretholde en nær forbindelse, hvorved sorger og glæder kan deles. Dette er Kærlighedens Lov, thi et liv uden venner kan ikke kaldes et liv, men kun sorg og jammer. Venskabsbrevet har til formål at erstatte det fysiske samvær, hvor det fysiske naturligvis kun udmønter sig i samtalens sødme.³²

Venskabet er således fundamentalt i Vilhelms tilværelse. II-38 kan opfattes som selve prototypen på et venskabsbrev *à la Vilhelm*. Sådanne breve er vigtige, da de tjener til at binde de sjæle sammen af kærlighedens love, som fysiske afstande søger at skille fra hinanden.³³ En ganske ofte anvendt metafor om venskabet i Vilhelms breve er den, at ligesom ilden blusser op når man hælder olie på, således næres også venskabet med breve. Adskillige gange berettes det, hvordan man gennem breve deler sine venners sorger og glæder; værst er det dog om brevene udebliver og man under stort savn holdes i uvished.³⁴ Et hengivent brevskab forhindrer, at venskabet svækkes og »...at en fordømmelsesværdig mangel på kærlighed ikke bliver en følge af valenhed eller en dvaskhed i sindet.«³⁵ Desværre får man ikke altid i praktiske handlinger vist sit oprigtige venskab så meget, som man gerne vil. Men det gode venskab vil også overleve denne menneskelige utilstrækkelighed, da kærligheden bygger på godhed og tålmodighed.³⁶ Denne tålmodighed er dog åbenbart ikke

uendelig og strækker sig i hvert fald ikke til brev II-29. Her hedder det - noget i modstrid med I-36 - at en manglende brevveksling afslører, at kærligheden ikke er til stede, idet en sand kærlighed ikke tillader at den elskende ikke giver udtryk herfor.

Der er dog forskel på graden af venskaber. Breve til Vilhelms virkelige venner, f.eks. Peder Sunesen, er tydeligvis mere sprudlende og velskrevne end andre, der giver indtryk af et mere formelt venskab. I II-30 til den unge Peder, som da synes at opholde sig under studierne i Paris, synes den ofte anvendte fader-søn benævnelse ganske rammende for Vilhelms følelser, ja faktisk står han Peder nærmere end dennes rigtige fader, Sune Ebbesen, der åbenbart har nægtet sønnen visse unævnte privilegier, som Vilhelm gerne så han fik.³⁷

Venskab og kærlighed mellem venner er i sig selv til glæde for Gud og mennesker, men også til direkte gavn, når venner kan hjælpe hinanden. Dette er et forhold som Vilhelm synes sig meget bevidst og venligt erindrer sine venner (ikke mindst munkene i naboklosteret Esrum) om gentagne gange: »Thi den sande kærlighed (...) afslår aldrig i venners nød at udvirke det, der bliver anmodet om.«³⁸ »Ej heller er den kærlighed oprigtig, som alene tilsmiler én under lykkelige forhold, men fortoner sig under modgang.«³⁹ Omvendt er det også vigtigt at gengælde vennernes hjælp og udvise den tilbørlige taknemmelighed: »Og I skal vide, at den os viste velvilje på ingen måde vil mangle velsignelse, men at alt, hvad der af velgerninger måtte tilflyde os gennem Eder, vil være at belønne med tjenester fra vor side.«⁴⁰

Selvom Vilhelm taler meget om venskab og kærlighed, er det - set ud fra samme begrebers vægt og anvendelse i Augustins Regel - forbavsende lidt han bruger dem i forbindelse med kannikefællesskabet i klosteret, som kun får begrænset omtale i brevene. Fællesskabets vigtighed synes især at fremtræde i forbindelse med opretholdelsen af disciplinen, som også denne sjældne hyldest i II-31 til fællesskabet i virkeligheden kan gælde: »Thi ve den ensomme, eftersom han ikke har nogen, der rejser ham, når han falder.«

Om samtale og tavshed

Selvom Vilhelm tilhørte den viktorinske retning, der hægede om tavshedsidealet, så giver mange af brevene dog snarere indtryk af, at Vilhelm i høj grad værdsatte samtalen i både dens skriftlige og

mundtlige form. »At der undertiden berøves Eder og os lejlighed til at tale sammen, er os hverken kært eller forbundet med kærlighed. Thi en fortrolig samtale mellem venner plejer at være en kærlig trøst og et middel mod sorgen«, hedder det f.eks. i I-37 til abbeden i Esrum. Man kan således forfriske det dydige hjerte, kærlighedens og nådens hjerte med sødmefyldte, lindrende og trøstende ord.⁴¹

Faren ved samtale synes især at ligge i, at man kan blive så opslugt af den, at vigtigere forhold trænges i baggrunden eller helt glemmes. »Der er (...) en indtagende og forunderlig glæde, ja for at udtrykke det bedre, en liflig og sød beruselse ved en samtale i kærlighed, der, når venner indbyrdes taler sammen, i den grad beruser de samtalendes sind, at den skyder spøg frem for alvorlige emner og lukker af for en tankeudveksling om påtrængende forhold, som burde have været gået forud.«⁴² En anden fordel ved at tie er ifølge brevsamlingens fortale, at man ellers risikerer at sætte plet på sig selv ved brug af ukvemsord. Vilhelms forhold til begrebet tavshed er i det hele taget lidt ambivalent. Således skriver han i II-28 til Absalon: »Vi ved, at visdommen hos Eder har overhånd og drager omsorg for, hvad der vil være nødvendigt i sagen, medens vi er tavse.« Denne påstand om tavshed kommer efter en flere sider lang opremsning af beklagelser og nødråb i samme sag.

Om ydmyghed og evner

Skulle Gud have beriget én med særlige talenter og evner, er det ikke noget man skal prale med, men omvendt skal det heller ikke gemmes væk i misforstået ydmyghed for ikke at skille sig ud fra andre. Evnerne er gaver fra Gud og bør derfor ikke behandles utaknemmeligt, men omvendt er det vigtigt ikke at udtrykke hovmod, da de jo ingenlunde er ens egen fortjeneste.⁴³ At Vilhelm selv tiltror sig en del evner udi bl.a. dikteringens kunst fremgår tydeligt af fortalen, om end han selv kalder evnerne middelmådige. Disse evner stiller han beredvilligt til rådighed for andre, »..til underretning og belæring for dem, som ikke formår at give sig af med mere ophøjede emner, for at de i kraft af deres fremgang kan tjene mere ydmyge mål.« Det endelige formål for både læreren og eleverne er dermed at blive bedre til at være ydmyge. Får læseren noget ud af den tilbudte lærdom, »..så skal de (...) ytre taksigelser sammen med os over for Guds nåde og lære den udenad.«

Også videre i fortalen og i næsten samtlige indledninger og afslut-

ninger på brevene, anvender Vilhelm en påtaget ydmyghed og underspiller af sit eget værd, som let kommer til at virke falsk og næsten irriterende. Man kan umiddelbart forklare den slags fraser med, at det nu var tidens tradition at udtrykke en sådan forstilt ydmyghed og underdanighed, men for Vilhelm har det nok også været vigtigt at indprente ydmygheden hos sine kannikker, dør med deres religiøse, juridiske og medicinske baggrund næppe indtog den mest ydmyge position i højmiddelalderens NØ-Sjælland. Det var meget let at glemme hvorfra og hvorfor man havde fået sine eventuelle evner og derfor blive hovmodig, den værste last af dem alle, og derfor var det nødvendigt igen og igen at gøre opmærksom på, at man ikke selv måtte regnes for noget særligt; en slags omvendt jantelov i formuleringen »Du skal ikke tro, at jeg er noget«, eller måske rettere, »Du skal ikke tro, at jeg tror jeg er noget«.

Om Vilhelms kampiver og manglende ydmyghed

Flere passager i brevene giver indtryk af, at abbed Vilhelm har haft temperament. Af I-38 fremgår det, at han (måske) er kommet til at kalde sin cisterciensiske ven og naboabbed Walbert af Esrum en "menneskefrådser" under en strid om en særlig attraktiv novice. Sønnen af klosterforstanderen fra Slangerup var i I-27 nok blevet tugtet lidt hårdere »..end han kunne ønske.« Også de mægtige drotter fra Hvideslægten tager Vilhelm frygtløst til relativt skarpt mæle overfor, når klosterets ejendomme og økonomi på den ene eller anden måde er truet (f.eks. I-39, II-18, II-23) eller der savnes økonomisk opbakning i krisetider (II-19, II-21, II-28, II-31, II-43, II-59, II-60, II-62).⁴⁴ I et af disse "klagebreve" (I-39) priser han den hund, der ikke er bange for at gø, fordi den derved afholder de rasende ulve fra at bide fårene; den hund kunne meget vel symbolisere Vilhelm selv, mens fårene da må være hans kannikker. En god abbed må altså ikke i Vilhelms øjne lade ydmygheden tage overhånd - i hvert fald ikke over for andre end Gud.

Idealerne om ydmyghed og betingelsesløs lydighed følges således langt fra i alle tilfælde, selv ikke overfor Kirkens højeste myndigheder. Da kardinal Findantius ankom til landet i 1196 og opkrævede de danske klostre en pavelig kornskat, formentlig rettet på at betale kardinalens ophold i Danmark, nægtede Vilhelm kategorisk at efterleve kravet, som han fandt var i strid med alle skrevne og uskrevne regler. Kardinalen truede med at få den genstridige abbed afsat,

hvorfor Vilhelm påkaldte sig ærkebiskoppens hjælp med brev I-25.⁴⁵ Udgangen på striden kendes ikke fra brevene, men det væsentlige her er dels at bide mærke i Vilhelms opfordring, mod og vilje til at stille sig op mod samme enevældige pavemagt, som han i de kanoniske breve tidligere var med til at gøre ufejlbarlig. Man kan opfatte det som en temmelig verdslig og materialistisk side af den fromme augustinerabbed, der her lader sig afsløre, men det er ikke den tankegang som Vilhelm selv lægger op til. I hans øjne tilhørte klosterets aktiver Kristi arv og det ville derfor være vanhelligt at lade det ende i pavehoffets umættelige skatkamre. Netop disse år syntes en hungersnød at have hærget klosteret og derfor er det dobbelt slemt, at »..fratage de fattige den smule, de har, og kaste det i løvens gab.« Om han med de fattige her tænker på sine egne kannikker eller befolkningen i klosterets opland fremgår ikke. Til syvende og sidst frygtede Vilhelm dog ikke, at en efterlevelse af skatkravet ville medføre hunger og nød i klosteret, det skulle Gud nok værne dem fra, hvis dette var Hans vilje. Det helt afgørende punkt var, at en sådan betaling var imod Gud og dermed ville betyde døden for kannikkerne - ikke kun i kødelig forstand. Og det var ifølge Vilhelm derfor, at de havde »..besluttet at holde ud af frygt for Gud og til ære for klosterlivet.«

Om studier, undervisning og forhold til omverden

Både for Gud og mennesker er det anerkendelsesværdigt at vise omsorg for det, der har interesse for alle mennesker. Især er det dog fornøjeligt at beskæftige sig med noget, som har interesse for ens nærmeststående, »..hvis vi har kendskab til noget eller har tiltro til, at vi kan noget, har vi besluttet uden opdigt at meddele dem dette, da deres fremgang, til hvem vi knytter os med kærlighedens bånd, ligger os på sinde.«⁴⁶ Ydmygheden overfor egne evner er her således lagt lidt til side til fordel for glæden ved at bidrage til sin omverdens og især sine venners lærdom.

Ikke mindst i de 23 første "kanoniske breve", hvor Vilhelm som nævnt menes at have hentet meget kraftig inspiration hos Petrus Lombardus, indledes brevene gang på gang med en fremhævelse af, hvor vigtigt det er for både bisper og abbeder at søge pavens råd i sager, hvor de er i tvivl om, hvordan de fædrene skrifter skal tolkes, så dommen kan falde i overensstemmelse med kirkefædrene autoritet. Dette er vigtigt, da afgørelserne gælder anliggender, hvor det er

selve sjælens frelse der er på spil.⁴⁷ Derfor skal afgørelsernes rigtighed forkyndes for folket, så det ikke også en anden gang skal komme til tvivlstilfælde, hvor sjælene kan »..komme ud i en vildfarelse og pådrage sig evig straf og fordømmelse.«⁴⁸ Hvis man undlader at spørge og i stedet dømmer ud fra sin egen utilstrækkelige opfattelse, risikerer man ikke blot at handle forkert i forhold til de gamle forskrifter, men også at danne en meget uheldig præcedens. Undlader man alternativt helt at dømme, i frygten for at dømme forkert, risikerer man at der »..skal indsnige sig slaphed og ligegyldighed i kirken...«.⁴⁹

Endelig bør det måske kommenteres, at de kanoniske breve oprindeligt synes at afspejle en brevudveksling mellem en biskop og paven - og altså ikke en abbed. Man kan derfor hævde, at de fremlagte spørgelystne idealer ikke gælder for klostre i almindelighed, men primært for bispehofferne og dermed også for kapitelklostrenes kannikker. At abbed Vilhelm i hvert fald også har fundet, at de havde relevans for et augustinsk konventkloster, fremgår af brevenes medtaget i hans brevsamling til sine egne kannikker. Derimod har vi ikke belæg for også at overføre dem til munkeklostrene. Den gentagne fremhævelse af de gamle kirkefædres autoritet er desuden også med til at styrke augustinerne eget regelgrundlag, da deres mester, Sankt Augustin, jo netop regnes blandt de fremmeste af kirkefædrene.

At spørge en højere myndighed til råds er endvidere et bekommeligt tegn på ydmyghed. Desuden er det et mål i sig selv at søge viden og kundskaber, bl.a. for ikke at synes ukyndig⁵⁰ og f.eks. i det pastorale arbejde at være i stand til give et indsigtfuldt svar, »..hvis der muligvis senere dukker et sådant tilfælde op.«⁵¹ Forholdet til al den gavnlige praktiske viden, selv når det angår den kanoniske ret og klosterlivets idealer, er dog lidt kryptisk. Allerede i fortalen hedder det sig, at belæringen af kannikkerne sigter på at »..de i kraft af deres fremgang kan tjene mere ydmyge mål«, og igen i I-15 synes en vigtig del af en hurtig og redbon afgørelse i de mere jordiske anliggender at ligge i, at man herefter kan koncentrere sig om de højere ting i tilværelsen. Værdien i praktisk viden synes altså ikke at ligge i kundskaberne selv eller de praktiske løsninger de kan udvirke, men snarere i, at viden bedrer mulighederne for at samle sig om det åndelige.

Om velgørenhed og kannikkernes sociale samfundsrolle

Velgørenhed og hjælp til samfundets fattige regnedes i middelalderen for en af de allerhøjeste dyder blandt kristne idealer. Som oftest, når Vilhelm taler om "de fattige" i sine breve, synes der nu snarere at være tale om kannikkerne selv, men værdien af velgørenhed er ikke til at tage fejl af. Gud tillægger det stor vægt at række den fattige en hjælpende hånd⁵² og apostlene skulle i samme ånd have sagt, at »Tro uden gerninger er død«, hvorfor man bør gøre godt mod alle, mens tid er.⁵³ Særlig salige er de, »...som uden at trættes nærer medynk med de fattige i deres elendighed og lytter til sukkene fra dem, der er i nød. (...) Thi - som I ved - fører kun det, der ved Hans nåde udredes til de fattige til megen berømmelse, hæder og glorie.«⁵⁴

Det er ikke meget konkret viden brevene giver om kannikeklosterets sociale opgaver i lokalsamfundet. I brev II-30 fortælles det, at klosteret dagligt kan brødføde mere end 100 mennesker, hvilket kan dreje sig om de fattige uden for murene, men også blot dække over klosterets samlede husstand.⁵⁵ Et andet sted hedder det mere filosofisk om velgørenhed, at »...kærlighedens dyd flammer op som følge af gode gerninger.«⁵⁶ Andre flammer synes derimod at kvæle evnen til at yde velgørenhed. Af flere breve fremgår det, at Æbelholt Klosters kornlagre fire år i træk (formentlig 1196-1199) gik op i flammer. Abbeden klager dels sin nød herover til rigets stormænd, men ulykken omtales i et andet perspektiv i II-24 til kong Knud IV: »Til slut bønfalder vi om, at det kongelige øre ikke skænker gehør til dem, der er ondsindede og som taler nedsættende, fordi vi ikke kan fyldestgøre alt, da vi som sønner, der er ramt af Herrens svøbe, i fire år efter hinanden har lidt under ildebrand og er blevet berøvet afgrødernes overskud.« Man kan vælge at tolke Vilhelms ordvalg som dækkende over et rent økonomisk problem for klosteret med at betale eventuelle udeståender. En anden mulig forklaring er, at fattigdommen - altså den reelle mangel på korn - ramte klosterets evne til at udfylde en funktion, som næsten kun kan være social velgørenhed i samfundet, hvilket belastede klosterets omdømme. Problemet var således ikke blot, at kannikkerne sultede, men at hele deres eksistensberettigelse vaklede, når kornlagrene var tomme.

Sammenfatning og en mulig konklusion?

De viktorinske augustinerkannikker var i Danmark repræsenteret i Æbelholt Kloster i Nordsjælland, hvor den tilkaldte franske reform-
 abbed Vilhelm udviklede sig til en af samtidens førende personligheder i den danske gejstlighed. Både i hans efterladte brevsamling og det efter hans død forfattede helgenskrift, finder vi en mængde indtryk af, hvordan i hvert fald abbed Vilhelm har opfattet formålet med klosterlivet og de ideelle egenskaber hos en kannik. Kannikkerne er ligesom munkene at regne for Herrens tjenere og krigere mod al det syndfulde og ugudelige, der med Djævelens vilje foregår uden for klostrenes mure - og til tider endda også indenfor. De strengt reformerte viktorinere skal således ikke blot kæmpe med djævelskaben i den verdslige verden, men må også til stadighed afdække og fordømme de munke- og kannikesamfund, der har ladet det usædelige liv trænge ind i blandt dem. Det usædelige kommer især snigende i form af hang til verdslige goder, hovmodighed og trods over for reglerne. Vilhelm priser derfor den bevidste stræben efter nøjsomhed, ydmyghed og lydighed. Brevene bærer dog også tydeligt præg af, at Vilhelm har sat stor pris på mere "bløde" værdier som kærlighed og venskab, der med omsorg skal holdes ved lige gennem samtale og brevveksling. Den for klosterlivet så basale ydmyghed, må dog ikke tage overhånd, når det gælder angreb på klosterets rettigheder og økonomi, og ej heller i det daglige med hensyn til den enkelte kanniks personlige evner, som er gaver fra Gud og derfor skal erkendes og anvendes i Hans tjeneste. Således synes i hvert fald ét af brevsamlingens formål at være, at vise kannikkerne, hvordan de skal gøre sig kyndige udi kanonisk rådgivning og brevskrivning (diktat) for samfundets elite. Bortset fra disse to områder, er det ikke meget kilderne viser om viktorinerens syn på de ofte omtalte "pastorale" kannikefunktioner i samfundet - såsom prædikevirksomhed, fattighjælp og sygepleje.

De i Vilhelm-kilderne fremførte idealer svarer i høj grad til dem fra reglerne; især nøjsomhed, lydighed og venskabelig kærlighed fremstår som vigtige ting for Vilhelm, mens f.eks. tavsheds- og fattigdomsidealerne ikke synes at være meget mere end netop "idealere". Selvom de augustinske skrifter er omtrent samtidige med de danske cistercienserkrøniker fra Øm og Sorø, og indeholder flere af de samme hovedelementer, så giver Æbelholt-kilderne indtryk af, at være betydeligt mere "offensive" eller konstruktive i præsentatio-

nen af ordenens samfundsmæssige værdi. Derved gives der også meget mere plads til de åndelige idealer og overvejelser hos Vilhelm end hos cistercienserne. Omvendt må man nok også se skriftkilderne tjene forskellige formål, hvilket kan forklare en del af forskellen, ligesom cistercienserne muligvis i virkeligheden netop har været så selvsikre i deres spirituelle værd, at de slet ikke har fundet det nødvendigt, at gøre rede for sådanne ting i større målestok. Selvom man derfor nok bør være meget forsigtig med at sammenligne de fremstillede idealer i cisterciserkrønikerne og Abbed Vilhelms Brevsamling, er det alligevel fristende på denne baggrund at identificere én afgørende forskel i ordenernes selvopfattelse af deres funktion i forhold til den verdslige verden. Mens cistercienserne i Ømkrøniken frelser verden fra inde bag klosterets mure og de derfor ideelt set ikke behøver at blande sig med omverden, er viktorinerne derimod bevidste om, at de også har en vigtig opgave især med at rådgive andre - både sekulære og verdslige - om hvordan en god kristen skal opføre sig.⁵⁷ Forskellen visualiseres måske bedst med kildernes forhold til det at studere kirkefædrenes skrifter; for munken er formålet er rense og styrke sin sjæl, så han derved kan komme tættere Gud, for kannikken er det for at blive kyndig og med sin visdom også kunne hjælpe andre på rette vej.

Noter

1. F.eks. jf. Tore Nyberg (2000): "Monasticism in North-Western Europe 800-1200", Ashgate, Aldershot, s.34
2. Dette syn præsenteres bl.a. hos R.W. Southern (1970): "Western Society and the Church in the Middle Ages", London, s.250-251
3. Normalt fremstilles de præmonstratensiske kannikker som meget "pastorale" og missionerende, men selv inden for denne orden fandtes forskellige retninger. Mens Norberts oprindelige ønske om at prædike budskabet ude i samfundet videreførtes øst for Rhinen, følte præmonstratenserne vest for

Rhinen sig øjensynligt mere tiltrukket af munkeidealene fra Cîteaux og Cluny, og dermed af den mere afsondrede og kontemplativt orienterede udgave af *vita apostolica*, med en omfattende bønnelæsning og udpræget nøjsomhed og ydmyghed. (C.H. Lawrence (1984): "Medieval monasticism - Forms of religious life in Western Europe in the Middle Ages", Longman, London & New York, s.142-144)

4. Benedikts Regel findes i en dansk paralleloversættelse af Brian Møller Jensen i "Benedikts Regel", Københavns Universitet 1998. Augustins Regel findes i en mængde engelske oversættelser; her er især anvendt "The Rule of Saint Augustine", oversat af Tarcicius J. van Bavel & Raymond Canning, Darton Longman & Todd, London 1984

5. Generelt om Saint-Victor og viktorinernes leveregler, se f.eks. J. Longère [ed.] (1991): "L'Abbaye parisienne de Saint-Victor au Moyen Age", Paris. Viktorinernes virke i Norden er behandlet hos A.O. Johnsen (1943-46): "Om St. Victorklosteret og nordmennene", i '(Norsk) Historisk Tidsskrift' bind 33, Oslo, s.405-432.

6. L.J. Lekai (1977): "The Cistercians - Ideals and Reality", The Kent State University Press, s.283.

7. Hele brevsamlingen findes i en dansk oversættelse i Danmarks Riges Breve 1. række bind III, som denne artikels analyse bygger på.

8. På baggrund af denne oversatte Hans Olrik helgenlegenden til dansk, udgivet 1894 i "Danske Helgeners Levned" bind II og genoptrykt i 1968; det er denne (genoptrykte) oversættelse, der bruges her.

9. Tore Nyberg (1971): "Klostren i abbot Wilhelms brev", i 'Kirkehistoriske Samlinger', Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, København, s.45-57

10. Nanna Damsholt (1978): "Abbed Vilhelm af Æbelholts brevsamling", i 'Historisk Tidsskrift' bind 78, Den danske historiske Forening, København, s.1-22

11. Ivan Boserup (1999): "A French-Danish Letter Collection - And some Danish Diplomataria. Historical and literary remarks on the Epistulae of abbot William of Æbelholt", i 'Living Words & Luminous Pictures. Medieval book culture in Denmark. Essays', red. af Erik Petersen, Det Kongelige Bibliotek og Moesgaard Museum, s.78-95

12. William Norvin (1933): "Abbed Wilhelms Breve", i 'Scandia' 6, s.153-172

13. Nanna Damsholt (2001): "Abbot William of Æbelholt: A Foreigner in Denmark", i 'Medieval Spirituality in Scandinavia and Europe - A Collection of Essays in Honour of Tore Nyberg', red. af Lars Bisgaard m.fl., Odense University Press, s.4-19 (især s.12)

14. F.eks. Brian Patrick McGuire (1974): "Patrons, privileges, property. Sorø Abbey's first half century", i 'Kirkehistoriske Samlinger' 1974, Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, Akademisk Forlag, København, s.5-39 (især s.18-21) og Brian Patrick McGuire (1976): "Conflict and Continuity at Øm Abbey - A Cistercian Experience in Medieval Denmark", Museum

Tusculanum, København, s.22-23. Generelt om 1100-tallets reformordeners krise i perioden, se bl.a. J.L. Lekai 1977 s.301-302 og 396-398 og R.N. Swanson (1995): "Religion and Devotion in Europe, c.1215-c.1515", Cambridge Medieval Textbooks (især s.11-14).

15. Langt mere konkrete privilegie- og gavebreve findes i den såkaldte "Æbelholtbog", en samling af forskellige "løse" breve med relation til Æbelholt Klosters ejendomsforhold og historie, hvoraf også klosterets grundlæggelse og nære forhold til især Absalon fremgår af en slags minde-tale i året for den store ærkebiskops død. Augustinerne havde altså materialet til at skrive en krønike som cisterciensernes, men gjorde det øjensynligt ikke. I hvert fald blev den slags breve ikke medtaget i Vilhelms brevsamling.

16. Af de mange fund af brugsgenstande fra Æbelholt Kloster, adskiller nogle få sig fra de gængse klosterfund. Man har således fundet en hel del fornemt fremstillede og udsmykkede skrivegriffler, der tyder på en ikke ubetydelig skriftlig virksomhed i klosteret. (C.G. Schultz (1945): "Æbelholt Klosters Bygninger og Anlæg", i *'Æbelholt Kloster'*, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København, s.9-38)

17. Abbed Vilhelms breve II-58

18. Abbed Vilhelms breve II-58

19. Abbed Vilhelms Levned s.183 og 190

20. Abbed Vilhelms Levned s.212-213. At de faldne kannikker handlede mod bedre vidende fremgår senere i fortællingen (s.215-216), da de allerede ved Vilhelms ankomst til øen blev blege og mundlamme, »..fordi de skønnede, at det nu snart ville tage en ende med deres slette liv.«

21. Abbed Vilhelms Levned s.180-181

22. Abbed Vilhelms Levned s.201-202

23. Abbed Vilhelms breve II-40

24. Abbed Vilhelms breve II-78

25. Abbed Vilhelms breve I-29

26. Abbed Vilhelms breve III-22

27. Abbed Vilhelms breve II-41

28. Abbed Vilhelms breve I-27

29. Abbed Vilhelms Levned s.225-227

30. Abbed Vilhelms breve II-41

31. Oversættelsen af Abbed Vilhelms Brevsamling i DRB bærer præg af, at oversætterne ikke skelner mellem kannikker og munke. Således tales der i en note til pågældende brev om en "augustinermunk".

32. Abbed Vilhelms breve II-3

33. Abbed Vilhelms breve II-39

34. F.eks. Abbed Vilhelms breve I-36

35. Abbed Vilhelms breve II-15

36. Abbed Vilhelms breve I-36

37. Når netop Vilhelm og Peder stod særlig tæt, hænger det formentlig sam-

men med, at Peder Sunesen (der blev biskop i Roskilde 1192) havde fået sin første uddannelse hos Vilhelm i Æbelholt og senere fortsatte studierne i bl.a. Sainte-Geneviève (II-57) - ligesom abbedens yndling tillige var indtrådt i den augustinske kannikeorden (II-43).

38. Abbed Vilhelms breve II-70

39. Abbed Vilhelms breve II-75

40. Abbed Vilhelms breve II-72

41. Abbed Vilhelms breve II-32

42. Abbed Vilhelms breve I-39

43. F.eks. Abbed Vilhelms breve II-30

44. Karakteristisk er det, at mens Vilhelm i flere breve (især II-21) anklager Absalon for helt at have svigtet abbeden og kannikkerne i Æbelholt, så hævdes det stik modsatte i II-24 til kongen Knud IV, hvor Absalon opstilles som selve idealet på en klostervelgører, der er blevet berømt herfor over næsten hele Jorden: »Hos ham ældes kærligheden til vennerne aldrig.« Brev II-24, hvor kongen tydeligt opfordres til at følge ærkebiskoppens eksempel, menes at være skrevet få år efter det bitre klagebrev til Absalon.

45. Hermed vendtes augustinerordenens afhængighed af bispekirken til noget positivt. Vilhelms kloster hørte ikke som f.eks. cisterciensernes (via Cîteaux) under paven, men derimod under de lokale bisper og ærkebisper. » Det er ikke hørt i umindelige tider, at St. Victors orden i Paris skulle have hørt under nogen kardinal som skatskyldig. Skal altså jeg alene og som den første svække hele ordenens immunitet og den tildelte nådesbevisning?«

46. Abbed Vilhelms breve, fortalen

47. Abbed Vilhelms breve I-12

48. Abbed Vilhelms breve I-16

49. Abbed Vilhelms breve I-6

50. Abbed Vilhelms breve I-9

51. Abbed Vilhelms breve I-13. Hverken brevsamlingen eller levnedsskildringen fortæller det mindste om Æbelholts pastorale opgaver, hvad angår prædikevirksomhed, men i privilegiebrevene i Æbelholtbogen oplyses det, at klosteret i Vilhelms tid havde ansvaret for at varetage gudstjenesten i tre sognekirker, nemlig Tjæreby, Freerslev og Jyllinge - og i hvert fald i Tjæreby helst med brug af egne kannikker. (bl.a. brev nr. 20 og 78 i DRB 1. række bind III)

52. Abbed Vilhelms breve II-53

53. Abbed Vilhelms breve II-78

54. Abbed Vilhelms breve II-28

55. Heller ikke i Abbed Vilhelms Levned findes videre omtale af klosterets eventuelle funktioner med hjælp til de fattige. Blot hedder det et sted om Vilhelm, at »Han var de svages trøster, de fattiges og fremmedes i højeste mål velvillige forsørger.« (Abbed Vilhelms Levned s.225-226). Derimod er der i Abbed Vilhelms Levned - med støtte i det arkæologiske kildemateriale - flere tegn på, at klosteret allerede inden Vilhelms død var velbesøgt af

folk udefra med diverse lidelser og behandlingsbehov, ligesom rygget om Vilhelms sunde og helbredende kostvaner var kendt i det lokale; herom bl. a. Vilhelm Møller-Christensen (1945): "Æbelholt Kloster som Valfartsted, Poliklinik og Hospital i Middelalderen", i '*Æbelholt Kloster*', Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, Kjøbenhavn, s.39-55. Også ifølge Tore Nyberg (1971 s.46) udgik der fra Æbelholt Kloster »..en omfattende apostolisk virksomhet för folket, som utom självvård omfattade ett betydligt mått av medicinsk kunskap och utövning av läkekonsten«.

56. Abbed Vilhelms breve I-29

57. Om ikke andet stemmer billedet godt overens med den udvikling af cisterciensernes idealer i en mere skolastisk retning, som Stephen Lexington stod for i første halvdel af 1200-tallet. Mens idealerne i de danske krøniker tydeligvis følger den "den gamle skole", søgte den hævdvundne cisterciensiske "propagandamaskine" således fra 1230'erne at skabe et nyt billede af munken, der i stedet for bøn og fysisk arbejde, nu beskæftigede sig med undervisning og studier. (Lekai 1977 s.79-80 og s.237)

Summary

The Victorine congregation of the Augustinian canons was represented in high medieval Denmark by the Abbey of Æbelholt in North-Eastern Zealand, where the French Abbot William became one of the leading personalities of his time in the Danish Church. His views and opinions of the monastic life and the ideal canon, can be found in the medieval writings of *The Letters of Abbot William*, and *The Life of Abbot William*. This article tries to identify these ideals and present them in a thematic order.

According to William, the Augustinian canons - just like the monks - were serving as warriors of the Lord, fighting all the sin and impiety, which due to the work of the devil was taking place outside the walls of the monasteries - and sometimes even within. The strictly reformed Victorine canons not only had to fight the evil of the secular world, but also saw it as their duty to keep an alert eye on the purity of other monasteries. Even monks and canons of the reformed orders, could easily be overtaken by unholy ways of life, usually showing itself by lust for material goods, pride and defiance. Therefore Abbot William praised the search for the simple and humble life in strict obedience of the Rule. But the letters of

Abbot William also show, that love and friendship were of great importance to him, together with both oral and written conversation.

Even though humility was a central element of the monastic life, it was important not to let it go too far. One should not be humble and quiet, when it was the property of God and the abbey itself, that needed to be spoken and fought for. Also if one had been gifted by God with a certain talent, which could be used in benefit for the brotherhood, it would be very wrong to ignore it. At least one of the possible purposes of the letter collection of Abbot William, seems to have been to serve as an example of how the canons of Æbelholt Abbey should make themselves wise in the ways of canon law and the *ars dictaminis*, so that they could counsel and serve the elite of society, primarily being the king and the archbishop. Except for these matters, the written sources show very little sign of the Victorine view upon the often mentioned “pastoral” functions of the canons.

Compared to the contemporary chronicles of the Danish Cistercians of especially Øm Abbey, the Danish Victorine writings seem to look with a slightly different importance on the same overall set of monastic virtues. A part of the explanation for this might be, that the writings did not serve the same purpose and one does have to look rather closely to find any useful information in the Cistercian chronicles, which also means, that the few findings might be over-analyzed and given to much importance. Still, it seems possible to identify a distinct difference in the self image of the two orders in their medieval writings. The Cistercians save the world from behind the walls of the monastery and if it was possible, they would prefer not to have to engage themselves with the temporal world at all. The regular canons, on the other hand, are aware that they also have an important task to advise secular people on how a good Christian should live and behave in various situations. The difference is perhaps best illustrated by the way it is described how the orders look upon the studying of the writings of the Holy Fathers. The monk is reading to purify and strengthen his soul, so he will be able to come closer to God. For the canon, the purpose (also) is to become wise and be able to guide others in the right direction with his wisdom.